

İSTANBUL, MUĞLA, TOKAT VE YOZGAT İLLERİNDEKİ EBELERİN BESLENME KONUSUNDAKİ BİLGİ DÜZEYLERİNİN VE EĞİTİM PROGRAMININ ETKİNLİĞİNİN BELİRLENMESİ

**Prof.Dr. Sevinç YÜCECAN* / Prof. Dr. Gülden PEKCAN* /
Araş.Gör. Sema AÇIK* / Araş.Gör. Emine AKAL* /
Araş.Gör. Gülhan EROĞLU SAMUR* /
Yrd.Doç.Dr. Neslişah RAKICIOĞLU***

Bu araştırma ; İstanbul, Muğla, Tokat ve Yozgat illerindeki Sağlık Ocaklarında görev yapan toplam 278 ebinin beslenme bilgi düzeylerini ölçmek ve beslenme eğitiminin etkinliğini belirlemek amacıyla Eylül 1992 tarihinde yapılmıştır. Eğitim öncesi yapılan öntestin değerlendirilmesinde, ebelerin aldıkları puanların ortalaması 62.1 ± 1.09 iken, eğitim sonrasında 89.6 ± 0.82 olarak bulunmuştur ($p < 0.01$). Bu puanlara göre başarı artış yüzdesi ise % 44.9'dur. Sonuç olarak yapılan değerlendirmede eğitim öncesine göre eğitim sonrasında başarı yüzdesinde belirgin artışın gözlenmesi, bilgi düzeyinin arttırılmasında eğitimin önemini göstermektedir.

GİRİŞ

Dünyanın çeşitli ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde yetersiz ve dengesiz beslenmeye bağlı sorunlar vardır (1). Nedenleri çok çeşitli olan beslenme bozukluklarının tek yöntemle ve tek bir yoldan çözümlenebileceği düşünülemez. Beslenme düzensizliği olan bir toplumun sorunlarına değişik açıdan bakılmalı ve çözümler getirilmelidir. Toplumun sosyo-ekonomik düzeyi,

*Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü Öğretim Elemanları

hızlı nüfus artışı, yetersiz yiyecek üretim ve dağıtımını, sağlık ve çevre koşullarının bozukluğu gibi sorunların yanında en önemlisi beslenme bilgisinden yoksunluk ve buna bağlı yanlış uygulamalar, üzerine eğilimesi gereken önemli sorunlardır (1).

Beslenme, bireyin sağlığını doğrudan etkilediğinden beslenme eğitimi ile birinci derecede ilgili örgüt ana-çocuk sağlığı merkezleri, sağlık ocakları, sağlık evleri, sağlık merkezleri ve poliklinikler gibi sağlık kuruluşlarıdır. Bu gibi örgütler beslenme eğitiminin en etkin olarak yapıldığı yerlerdir (1). Eğer bireyin rahatsızlığı, çoğu zaman olduğu gibi dengesiz beslenmeye bağlıysa veya hastalık özel bir beslenme şekli gerektiriyorsa, ilaç önerisinden önce hastalığın beslenme ile ilişkisi anlatılmalı ve beslenme bilgisinin gerekliliği vurgulanmalıdır.

Beslenme eğitiminin amacı, bireylerin ve toplulukların var olan yiyecekleri beslenme ilkelerine uygun etkin ve ekonomik olarak en iyi şekilde kullanmalarını sağlamak, doğru ve gerçek bilgiler vererek iyi beslenme alışkanlıklarını kazanmaya, olumsuz beslenme alışkanlıklarını önlemeye çalışmaktır. Bu amaca ancak beslenme konusundaki olumsuz alışkanlıklar ve uygulamaların değiştirilip olumlu uygulamaların günlük yaşantıya katılması için davranışların değiştirilmesi ile ulaşılabilir (2-4).

ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE ARAÇLARI

Bu çalışma 1-15 Eylül 1992 tarihleri arasında İstanbul, Muğla, Tokat ve Yozgat illerindeki Sağlık Ocaklarında yürütülmüştür. İstanbul'da Bakırköy, Ümraniye ve Eyüp Sağlık Ocaklarında 61 ebe, Muğla I ve II nolu merkez ve Ula Sağlık Ocaklarında 69 ebe, Tokat ; Turhal 2 nolu ve merkez sağlık ocağında 71 ebe, Yozgat ; merkez, Yerköy, Sorgun, Sarıkaya ve Boğazlayan Sağlık Ocaklarında 77 ebe olmak üzere, 4 ilde toplam 278 ebe birer haftalık dönemlerde beslenme eğitim programına alınmıştır (Tablo 1).

Eğitim Programının İçermiş Olduğu Başlıca Konular Aşağıda Özetlenmiştir.

1-Genel Beslenme Bilgisi

A-Besin Öğelerinin Gruplandırılması ve Vücut Çalışmasındaki Etkinlikleri

B-Besinleri Hazırlama ve Pişirme İlkeleri

C-Sanitasyon

2-Risk Gruplarının Beslenmesi

A-Gebe ve Emzikli Beslenmesi

B-Anne Sütünün Yeri ve Önemi

C-0-1 Yaş Grubu Çocukların Beslenmesi

D-Okul Öncesi Çağ Çocukların Beslenmesi

E-Okul Çocuklarının Beslenme Özellikleri

3-Özel Durumlarda Beslenme

A-Protein-Enerji Malnütrisyonu

B-İshal

C-Şişmanlık

D-Demir Yetersizliği Anemisi

E-Diş Çürükleri

F-Iyot Yetersizliği Hastalıkları

G-Raşitizm

H-Kabızlık

Tablo 1: Eğitim Programına Katılan Ebelerin Dağılımı

Sağlık Ocakları	EBE SAYISI		
	1. Hafta	2.Hafta	3.Hafta
İSTANBUL			
Bakırköy	10	16	26
Ümraniye	15	8	23
Eyüp	6	6	12
Toplam	31	30	61
MUĞLA			
1 No'lu	12	10	22
2 No'lu	11	12	23
Ula	11	13	24
Toplam	34	35	69
TOKAT			
Turhal	16	10	26
Merkez	21	24	45
Toplam	37	34	71
YOZGAT			
Merkez	12	16	28
Yerköy	10	-	10
Sorgun	10	9	19
Sarıkaya	-	11	11
Boğazlayan	-	9	9
Toplam	32	45	77
Genel toplam	134	144	278

Eğitim materyali olarak ;asetat, slayt, poster ve resimler kullanılmıştır. Eğitim öncesi ve sonrasında Hacettepe Üniversitesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü tarafından hazırlanan 50 soruluk test sınavı ile beslenme bilgi düzeyleri saptanarak eğitimin etkinliği değerlendirilmiştir. Sınav sonuçları 100 puan üzerinden değerlendirilmiştir.

İstatistiksel değerlendirmede ; aritmetik ortalama (\bar{x}), standart hata ($S\bar{x}$) değerleri ile iki eş ve iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi uygulanmıştır (5).

BULGULAR VE TARTIŞMA

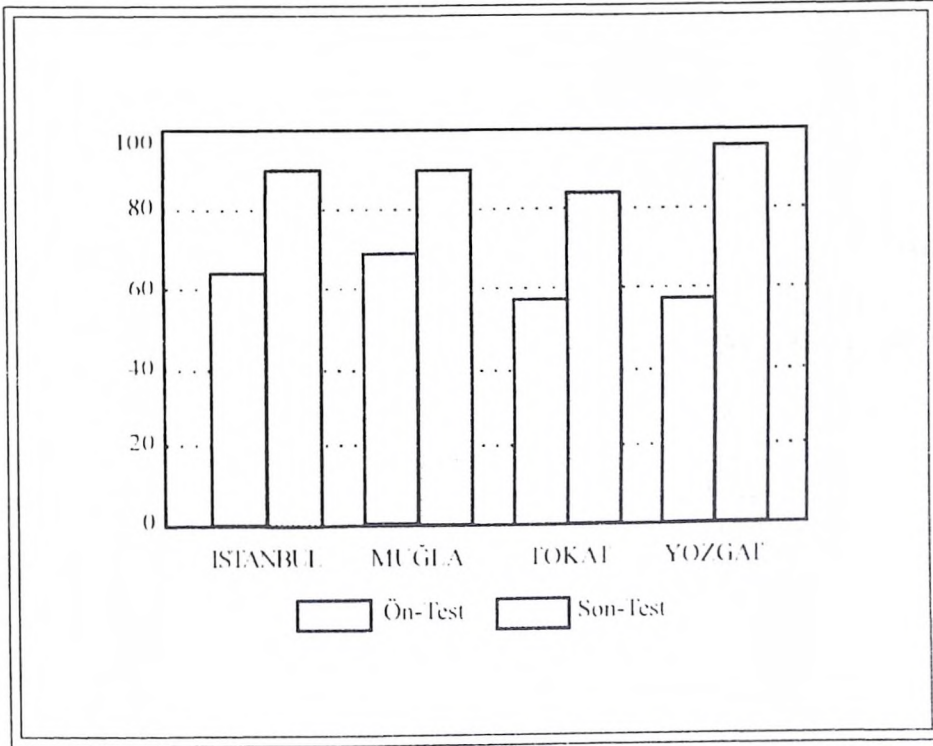
Bir haftalık beslenme eğitim programı öncesinde ve sonrasında uygulanan test sonucunda elde edilen veriler Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Ebelere Uygulanan Testin Değerlendirilmesi

İLLER	\bar{X}	$S\bar{x}$	Fark	t değeri	% Artış
İSTANBUL (n:61)					
Ön Test	64.9	1.42			
Son Test	89.7	0.92	24.8	17.36 [†]	38.2
MUĞLA (n:69)					
Ön Test	68.5	1.24			
Son Test	89.6	0.76	21.1	19.81 [†]	30.8
TOKAT (n:71)					
Ön Test	58.1	0.93			
Son Test	84.1	1.01	26.1	23.55 [†]	44.9
YOZGAT (n:77)					
Ön Test	57.2	0.78			
Son Test	94.8	0.60	37.6	42.20 [†]	65.7
Toplam (n:278)					
Ön Test	62.1	1.09			
Son Test	89.6	0.82	27.4	21.25 [†]	44.9

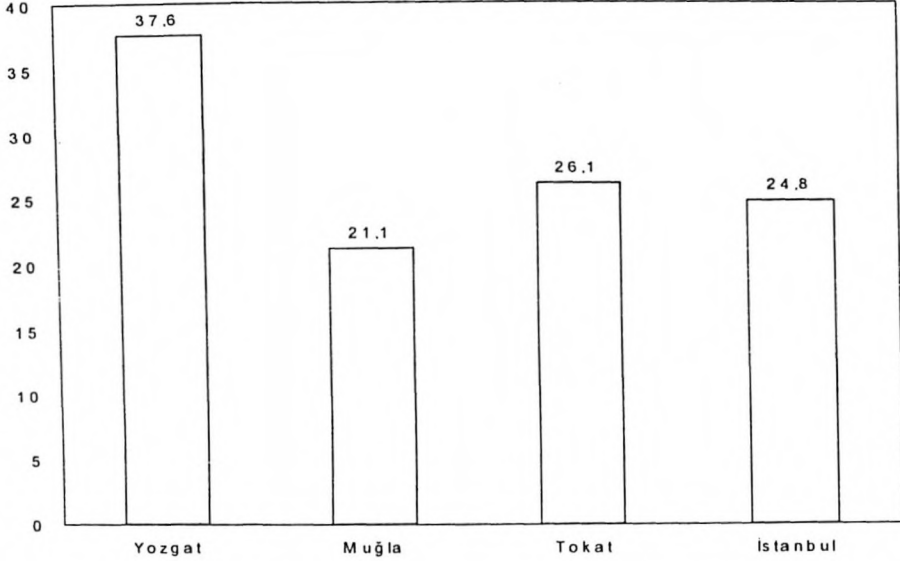
[†]p <0.001

Eğitim öncesi ve sonrasında uygulanan test sonuçları arasındaki farklılık (ort. 27.4), istatistiksel açıdan değerlendirildiğinde anlamlı bulunmuştur ($p < 0.01$). İllere göre bayağı artış yüzdeleri incelendiğinde % 30.8 - 65.7 arasında değiştiği belirlenmiştir (ortalama = % 44.9). Şekil 1'de illere göre test sonuçlarının değerlendirilmesi görülmektedir. Başarı artış yüzdelerinin illere göre dağılımı ise Şekil 2'de verilmiştir. Eğitimin başlangıcında Muğla'daki ebelerin beslenme bilgi düzeyleri diğer illere göre belirgin şekilde daha yüksek iken ($p < 0.01$), eğitimin sonunda başarı yüzdesinin en yüksek olduğu il Yozgat olarak saptanmıştır. ($p < 0.01$) (Şekil 1,2).

Şekil 1: İllere Göre Test Sonuçları Değerlendirmesi

Eğitimin etkinliğini gösteren benzer bir çalışma ; Narlidere'ye bağlı 3 sağlık ocağında görev yapan 42 ebe - hemşire üzerinde yapılmıştır. Eğitim öncesi yapılan değerlendirmede ebe ve hemşirelerin aldıkları bilgi yeterlilik puanları % 32.4 ile 81.1 arasında iken eğitim sonrasında 34.8 ile 100.0 arasında olduğu görülmüştür (6)

Şekil 2: İllere Göre Genel Başarı Yüzdeleri

Benzer bir çalışmada beslenme eğitimi alan ve almayan öğrencilerin beslenme ve sağlık durumları araştırıldığında, beslenme eğitimi alan öğrencilerin besin tüketimleri, beslenme alışkanlıkları ve sağlık durumlarının daha iyi olduğu saptanmıştır (7). Kızılkor (8), Beslenme ve Diyetetik Bölümünde eğitim görmüş 75 öğrenci ile, diğer bilim dallarında eğitim gören beslenme eğitimi almamış 75 öğrenciye bilgi düzeyleri yönünden karşılaştırmıştır. Bu çalışmada da, beslenme eğitimi, öğrencilerin bilgi düzeyini istatistiksel yönden önemli düzeyde artırmış, eğitim almayan grupta % 30.7 oranında bilgili öğrenci varken, beslenme dersi alan grupta bu değer % 93.3'e ulaşmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan beslenme eğitim çalışması sonucunda ; ebelerin bilgi ve alışkanlıklarında olumlu değişimler olduğu saptanmıştır. Verilen beslenme bilgisinin yerleşmiş alışkanlıklara dönüşebilmesi için eğitimin sürekli olması gerekir. Ancak sürekli ve denetimli bir beslenme eğitimiyle kişilere doğru ve sağlıklı beslenme alışkanlıkları kazandırabilir.

Beslenme eğitiminde hedef grupların belirlenmesi ve sınırlanması hem araçların daha uygun seçimi, hem de eğitimin etkinliği açısından yararlı olacaktır. Tüm toplum gruplarına seslenen genel eğitim programlarından

kaçınmak, bunun yerine gelir düzeyine, yerleşim yerlerine, kaynak varlığına ve eğitim düzeyine uygun programlar geliştirmeye çalışmak uygun olacaktır. Örneğin, anonim insan ilişkilerinin bulunmadığı kırsal koşullarda yaşayan gruplara kitle iletişim araçlarıyla ulaşmaya çalışmak yararlı olmayabilir (9). Buradan yola çıkarak, kırsal kesimde önemli yeri olan, sağlık ocakları ve evlerinde çalışan ebe-hemşirelerin eğitimlerinin sürekli ve yaygın olmasının, halkın beslenme konusunda bilinçlenmesinde etkili bir yol olabileceği açıkça görülmektedir.

SUMMARY

EDUCATION PROGRAM EFFECTIVENESS ON THE NUTRITION KNOWLEDGE OF MIDWIVES AND NURSES

**Yücecian, S., Pekcan, G., Açık, S., Akal, E.,
Eroğlu Samur, G., Rakıcıoğlu, N.**

The effect of nutrition education course on the nutrition knowledge of the midwives and nurses were investigated. Education caused a significant increase in nutrition knowledge.

KAYNAKLAR

1. Aksu, B. : Türkiye'de Beslenme Eğitimi Çalışmaları, Türkiye Ulusal Gıda ve Beslenme Planlama Semineri Bildiri ve Raporları ; s ; 217-224, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1978.
2. Eren, N., Baysal, A. : Türkiye'de Beslenme Eğitim Sorunları, Birinci Ulusal Beslenme Kongresi Bildiri Özetleri, 7-9 Kasım Ankara s : 47-53 1979.
3. Kavas, A., Kavas, A. : Üniversite Öğrencilerinin Beslenme Bilgi Düzeyi, Beslenmeye Karşı Tutumları Üzerine Bir Araştırma, Beslenme ve Diyet Dergisi, 14 : 63-73, 1985.
4. Baysal, A. : Beslenme, H.Ü., yayınları A/61, Metin Yayınevi Ankara 1990.
5. Sümbülođlu, K., Sümbülođlu, V. : Biyostatistik, Hatipođlu Yayınevi, Ankara 1989.
6. Cihan, G., Musal, B., Ergin, S.: Ebe ve Hemşirelerin Bebek Beslenme ve Büyümesi Konusundaki Bilgi iDüzeylerinin ve Eğitim Programının Etkinliğinin Belirlenmesi, 1.Ulusal Beslenme ve Diyetetik Kongresi Yayın Özetleri Kitapçığı, 22, Ankara 1992.
7. Tekgöl, N., Pekcan, G., Tekgöl, N. : Üniversitede Okuyan Beslenme Eğitimi Alan ve Almayan 18-22 Yaş Arası Kız Öğrencilerin Beslenme ve Sağlık Durumları, Beslenme ve Diyet Dergisi, 21(1) : 41-52, 1992.

8. Kızılkor, H.: Beslenme Eğitimi Alan Üniversite Öğrencilerinin Beslenme Alışkanlıklarının Karşılaştırılması ve Bilgi Düzeyinin Saptanması, Beslenme Diyetetik Programı, Mezuniyet Tez Çalışması, Ankara, 1986.
9. Merdol, T.O : Türkiye'de Kültür, Gelenekler ve Beslenme İlişkileri, Türkiye Ulusal Gıda ve Beslenme Planlama Semineri Bildiri ve Raporları ; s : 202-215, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 1978.